

МОДЕЛІ ВИПАДКОВИХ ПОЛІВ ТА ПРОЦЕСІВ

ВУЗЬКОСМУГОВИЙ СТАЦІОНАРНИЙ ШУМ

Стаціонарний випадковий процес називається *вузькосмуговим*, якщо його спектральна густина потужності зосереджена вузькій смузі частот біля деякої фіксованої частоти ω_0 . Якщо Δ – ширина смуги спектру, то умова вузькосмуговості подається нерівністю $\Delta \ll \omega_0$. Тобто вузькосмуговий процес має реалізації, що нагадують синусоїду фіксованої частоти ω_0 . Близькість до синусоїди повинна мати місце впродовж значного числа періодів $2\pi/\omega_0$. Такий процес має нульове середнє значення.

Реалізація випадкового процесу в такому випадку записується як:

$$\xi(t) = \rho(t) \cos(\omega_0 t + \varphi(t)) \quad (1)$$

де амплітуда та фаза функції випадкові. Еквівалентний вигляд:

$$\xi(t) = a(t) \cos(\omega_0 t) - b(t) \sin(\omega_0 t) \quad (2)$$

де a та b називають *квадратурними компонентами*.

Сам процес, амплітуда, фаза та квадратурні компоненти стаціонарні випадкові функції часу. Не зменшуючи загальності вважаємо, що $\langle \xi \rangle = 0$. Тоді і $\langle a \rangle = \langle b \rangle = 0$.

Кореляційна функція $B(\tau)$:

$$\begin{aligned} B(\tau) = \overline{\xi \xi_\tau} &= \frac{1}{2} (\overline{aa_\tau} + \overline{bb_\tau}) \cos(\omega_0 \tau) + \frac{1}{2} (\overline{a_\tau b} - \overline{ab_\tau}) \sin(\omega_0 \tau) + \\ &+ \frac{1}{2} (\overline{aa_\tau} - \overline{bb_\tau}) \cos(\omega_0 (2t + \tau)) - \frac{1}{2} (\overline{a_\tau b} - \overline{ab_\tau}) \sin(\omega_0 (2t + \tau)) \end{aligned} \quad (3)$$

Із стаціонарності витікає, що (3) не залежить від часу, а, отже:

$$\overline{aa_\tau} = \overline{bb_\tau} = \sigma^2 p(\tau) \quad \overline{a_\tau b} = \overline{ab_\tau} = -\sigma^2 q(\tau) \quad \overline{a^2} = \overline{b^2} = \overline{\xi^2} = \sigma^2 \quad (4)$$

$$B(\tau) = \sigma^2 p(\tau) \cos(\omega_0 \tau) - \sigma^2 q(\tau) \sin(\omega_0 \tau)$$

Тут, $p(\tau)$ очевидно парна, а $q(\tau)$ непарна функція τ . З іншого боку кореляційну функцію $B(\tau)$ внаслідок її парності можна визначити через спектр, по додатнім частотам, ввівши розстроювання $\Omega = \omega - \omega_0$:

$$B(\tau) = \int_0^{+\infty} G^+ \cos(\omega \tau) d\omega = \{\Omega = \omega - \omega_0\} = \cos(\omega_0 \tau) \int_{-\omega_0}^{+\infty} G^+(\omega_0 + \Omega) \cos(\Omega \tau) d\Omega - \sin(\omega_0 \tau) \int_{-\omega_0}^{+\infty} G^+(\omega_0 + \Omega) \sin(\Omega \tau) d\Omega \quad (5)$$

Порівнюючи два останніх вирази, отримаємо, що:

$$\sigma^2 p(\tau) = \int_{-\omega_0}^{+\infty} G^+(\omega_0 + \Omega) \cos(\Omega \tau) d\omega \approx \int_{-\infty}^{+\infty} G^+(\omega_0 + \Omega) \cos(\Omega \tau) d\omega \quad (6)$$

$$\sigma^2 q(\tau) = \int_{-\omega_0}^{+\infty} G^+(\omega_0 + \Omega) \sin(\Omega \tau) d\omega \approx \int_{-\infty}^{+\infty} G^+(\omega_0 + \Omega) \sin(\Omega \tau) d\omega$$

Де врахована умова вузькосмуговості і в інтегралі нехтується малими величинами порядку Δ/ω_0 . Із (4) видно, що кореляційна функція вузькосмугового випадкового процесу, спектр якого зосереджений у вузькій смузі біля частоти ω_0 , є функція, що осцилює (з частотою ω_0) з повільною спадаючою огинальною.

Із (6) явно видно, що функція $q(\tau)$ непарна і $q(0)=0$. З урахуванням (4) квадратурні компоненти в співпадаючі моменти часу не корелюють. Якщо спектр G^+ симетричний відносно частоти ω_0 , то, згідно із (6), $q(\tau)=0$ для будь-якого τ і:

$$B(\tau) = \sigma^2 p(\tau) \cos(\omega_0 \tau) \quad (7)$$

В загальному випадку, застосувавши зворотне Фур'є-перетворення до кореляційної функції $\sigma^2 p(\tau) = \langle aa_\tau \rangle = \langle bb_\tau \rangle$, переконуємося, що спектр інтенсивності квадратурних компонент дорівнює симетричній відносно ω_0 частині спектра G^+ процесу ξ :

$$G_a(\omega) = G_b(\omega) = \frac{\sigma^2}{2\pi} \int_{-\infty}^{+\infty} p(\tau) e^{-i\omega\tau} d\tau = \frac{1}{2} [G^+(\omega_0 - \omega) + G^+(\omega + \omega_0)] \quad (8)$$

Отже вигляд спектру квадратурних компонент суттєво залежить від вибору ялової частоти.

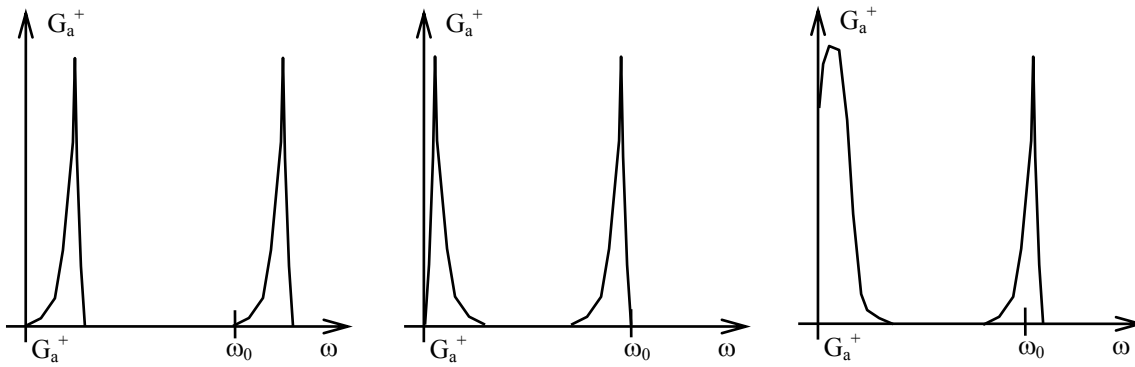

Рис. 1 Залежність форми спектру квадратурних компонент від вибору частоти ω_0

ОГИНАЮЧА ТА ФАЗА ВУЗЬКОСМУГОВОГО ПРОЦЕСУ. ВУЗЬКОСМУГОВИЙ ГАУСІВ ШУМ

При деяких вельми загальних припущеннях можна за заданим випадковим стаціонарним процесу $\xi(t)$ за допомогою перетворення Гільберта утворити новий, спряжений $\eta(t)$, стаціонарний випадковий процес:

$$\eta(t) = \frac{1}{\pi} \lim_{T \rightarrow \infty} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{\xi(\vartheta)}{t - \vartheta} d\vartheta \quad (9)$$

Збіжність інтеграла тут в середньквдратичному сенсі. Тоді випадковий процес $\xi(t)$ і йому спряжений можна подати у вигляді:

$$\begin{aligned} \xi(t) &= A(t) \cos \Phi(t) & \eta(t) &= A(t) \sin \Phi(t) \\ A(t) &= \sqrt{\xi^2(t) + \eta^2(t)} & \Phi(t) &= \arctg \frac{\eta(t)}{\xi(t)} \end{aligned} \quad (10)$$

Визначені у такий спосіб випадкові процеси $A(t)$ та $\Phi(t)$ називають огиною та фазою випадкового процесу $\xi(t)$. Можливість подання випадкового процесу у вигляді (10) не накладає яких-небудь істотних обмежень на спектр процесу. Проте практичної цінності і наочності даного уявлення він набуває для вузькосмугових процесів.

Нехай ω_0 – деяка частота в смузі, де в основному зосереджений вузькосмуговий спектр випадкового процесу $\xi(t)$. Покладемо $\Phi(t) = \omega_0 t - \varphi(t)$. Підставляючи у (10), одержуємо подання вузькосмугового випадкового процесу у вигляді (2) із квадратурними компонентами:

$$\begin{aligned} a(t) &= A(t) \cos \varphi(t) & b(t) &= A(t) \sin \varphi(t) \\ A(t) &= \sqrt{a^2(t) + b^2(t)} & \varphi(t) &= \arctg \frac{b(t)}{a(t)} \end{aligned} \quad (11)$$

Аналіз статистичних властивостей огиноюї та фази наочніше виконати коли квадратурні компоненти стаціонарні гаусовські процеси. Тоді звичайно і $\xi(t)$ гаусів

процес. Вважаємо, що $\langle \xi \rangle = \langle a \rangle = \langle b \rangle = 0$. Із (4) слідує, що $\langle \xi^2 \rangle = \langle a^2 \rangle = \langle b^2 \rangle = \sigma^2$. Відповідно їх одномірні розподіли ідентичні:

$$p(\zeta) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma} \exp\left(-\frac{\zeta^2}{2\sigma^2}\right), \quad \zeta \in \{a, b, \xi\} \quad (12)$$

Оскільки між a та b згідно із (4) відсутня кореляція, їх двовимірний спільний розподіл є добуток одновимірних:

$$p(a, b) = p(a)p(b) = \frac{1}{2\pi\sigma^2} \exp\left(-\frac{a^2 + b^2}{2\sigma^2}\right) \quad (13)$$

Перейшовши до полярних координат, знайдемо спільний розподіл амплітуди та фази квазігармонічного гаусового процесу:

$$p(\rho, \varphi) = \frac{1}{2\pi} \frac{\rho}{\sigma^2} \exp\left(-\frac{\rho^2}{2\sigma^2}\right) = p(\varphi)p(\rho) \quad (14)$$

Так як і квадратурні компоненти, амплітуда та фаза статистично незалежні. Фаза рівномірно розподілена на інтервалі $[0, 2\pi]$, а амплітуда підкоряється розподілу Релея.

Інтенсивність вузькополосного процесу становить $I = \rho^2/2$, причому для середніх очевидно, що $\langle I \rangle = \langle \rho^2/2 \rangle = \langle \xi^2 \rangle = \sigma^2$. Інтегруючи (14) по фазі та перейшовши до інтенсивності, переконаємося, що спектр інтенсивності вузькополосного гаусового процесу є експоненціальний:

$$p(I) = p(\rho = \sqrt{2I}) \left| \frac{\partial \rho}{\partial I} \right| = \frac{1}{\sigma^2} \exp\left(-\frac{I}{\sigma^2}\right) = \frac{1}{\langle I \rangle} \exp\left(-\frac{I}{\langle I \rangle}\right) \quad (15)$$

Гаусів розподіл для квадратурних компонент (12), розподіл (14) для амплітуди (розподіл Релея) та для інтенсивності (15) наведено на Рис. 2.

Розглянемо тепер надзвичайно важливу для практики модель випадкового процесу, що є суперпозицією статистично незалежних регулярного сигналу (високочастотного детермінованого сигналу із частотою ω_0 промодульованого за амплітудою та фазою) та гаусового вузькосмугового процесу. Отже:

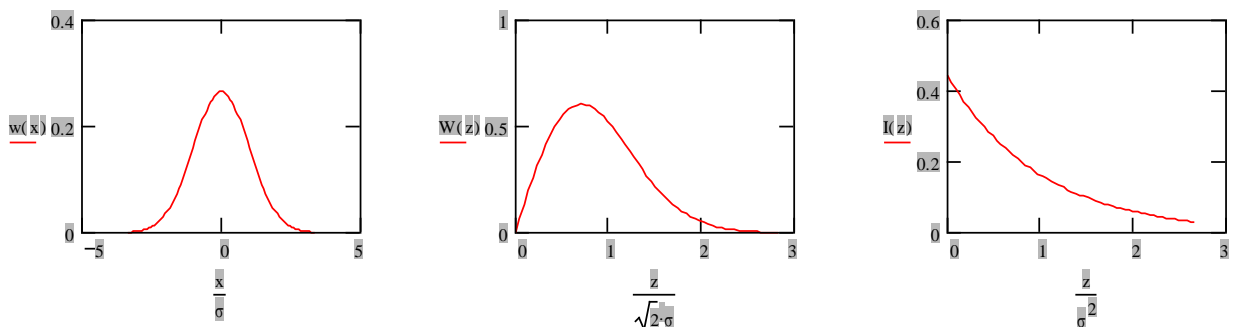

Рис. 2 Гаусів розподіл для квадратурних компонент (12), розподіл Релея (14) для амплітуди та розподіл інтенсивності (15) для вузькосмугового гаусового процесу

$$x(t) = S(t) + \xi(t) \quad (16)$$

де сигнал $S(t)$ можна подати у вигляді:

$$S(t) = a_s(t) \cos(\omega_0 t) - b_s(t) \sin(\omega_0 t) = \rho_s \cos(\omega_0 t + \varphi_s(t)) \quad (17)$$

а шум у вигляді квазігармонійного гаусового процесу (1) або (2). Тоді (16) можна подати у вигляді:

$$x(t) = (a(t) + a_s(t)) \cos(\omega_0 t) - (b(t) + b_s(t)) \sin(\omega_0 t) = \rho(t) \cos(\omega_0 t + \varphi(t)) \quad (18)$$

$$\rho(t) = \sqrt{(a(t) + a_s(t))^2 + (b(t) + b_s(t))^2} \quad \varphi = \arctan \frac{a(t) + a_s(t)}{b(t) + b_s(t)}$$

Сумісний розподіл вірогідностей для квадратурних компонент має вигляд (13), тепер в якості аргументів виступають $a+a_s$ та $b+b_s$. Переходячи до ρ та φ знаходимо сумісний розподіл:

$$p(\rho, \varphi) = \frac{1}{2\pi} \frac{\rho}{\sigma^2} \exp\left(-\frac{\rho^2 - 2\rho\rho_s \cos(\varphi - \varphi_s) + \rho_s^2}{2\sigma^2}\right) \quad (19)$$

Як видно із (19) амплітуда та фаза не є тепер статистично незалежними величинами. Інтегруючи за φ та скориставшись виразом для нульової функції Бесселя уявного аргументу,

$$I_0\left(\frac{\rho\rho_s}{\sigma^2}\right) = J_0\left(j\frac{\rho\rho_s}{\sigma^2}\right) = \frac{1}{2\pi} \int_0^{2\pi} e^{\frac{\rho\rho_s}{\sigma^2} \cos \alpha} d\alpha \quad (20)$$

отримаємо розподіл для амплітуди:

$$p(\rho) = \frac{\rho}{\sigma^2} I_0\left(\frac{\rho\rho_s}{\sigma^2}\right) \exp\left(-\frac{\rho^2 + \rho_s^2}{2\sigma^2}\right) \quad (21)$$

який залежить від відношення сигнал/шум, тобто відношенню усередненої інтенсивності сигналу до інтенсивності (дисперсії) шуму:

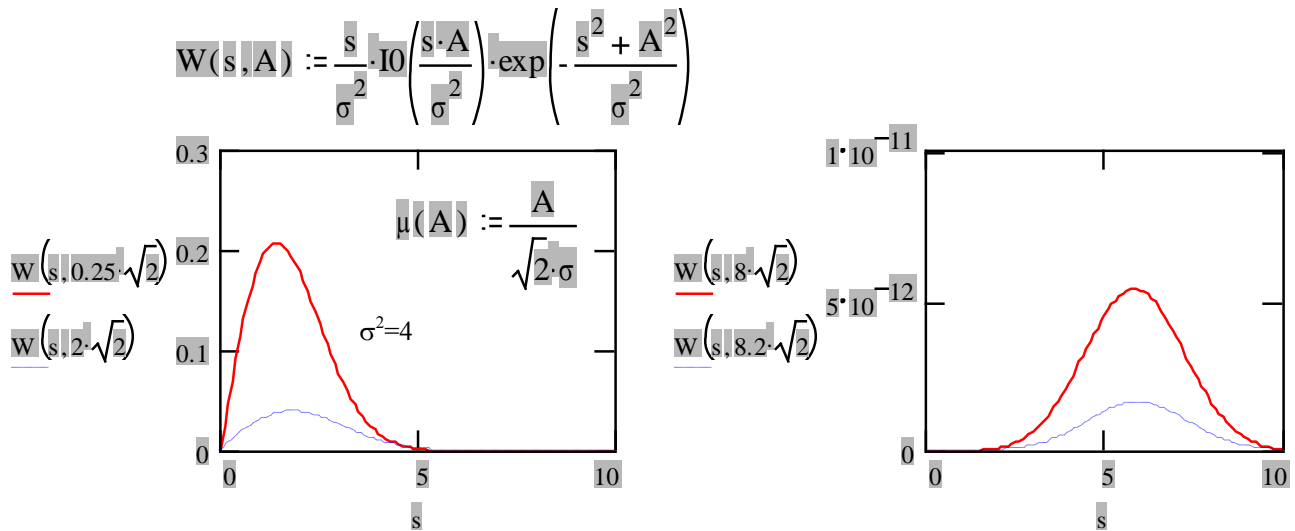
$$\mu^2 = \frac{\rho_s^2}{2\sigma^2} \quad (22)$$

За малих значень відношення сигнал/шум функція Бесселя (20) набуде значення одиниця, а розподіл (21) переходить в Релеєвський розподіл, що відповідає тільки наявності шуму. За великих значень μ^2 , можна скористатися асимптотою функції Бесселя $I_0(z) \approx e^z / (2\pi)^{1/2}$. Тоді (21) переходить в:

$$p(\rho) = \frac{1}{\sigma} \sqrt{\frac{1}{2\pi}} \exp\left(-\frac{(\rho_s - \rho)^2}{2\sigma^2}\right) \rightarrow \delta(\rho - \rho_s) \quad (23)$$

Інтегруючи (19) по ρ отримаємо розподіл для фази:

$$p(\varphi) = \frac{1}{2\pi} \exp(-\mu^2) \{1 + \sqrt{\pi} z \exp(-z^2) [1 + \Phi(z)]\}, \quad z = \mu \cos(\varphi - \varphi_0) \quad (24)$$

Мал. 3

де Φ – інтеграл помилок. Відповідно, за малих значень відношення сигнал шум фаза розподілена рівномірно, а за великих розподіл (24) переходить в $\delta(\varphi - \varphi_0)$. На Мал. 3 наведено розподіл вірогідностей для амплітуди суперпозиції шуму та сигналу.

НЕГАУСІВ КВАЗІГАРМОНІЙНИЙ ПРОЦЕС. УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ РІВНОМІРНОГО РОЗПОДІЛУ ФАЗИ

Як зміниться статистика для амплітуди та фази для негаусового процесу? Питання має не тільки методичний характер, а і практичний, оскільки з негаусовими процесами зустрічаємося в нелінійних системах. Розглянемо процес виду (24), та не з гаусовим розподілом вірогідностей. Однак, вважаємо, процес стаціонарним. Запишемо характеристичну функцію процесу:

$$\Theta(u) = \langle \exp(ju\xi) \rangle = \int_0^\infty d\rho \int_0^{2\pi} d\varphi \exp(ju\rho \cos(\omega_0 t + \varphi)) p(\rho, \varphi) \quad (25)$$

Оскільки, значення фази лежить в інтервалі $[0, 2\pi]$, розподіл $p(\rho, \varphi)$ можна подати у вигляді ряду Фур'є:

$$p(\rho, \varphi) = \sum_{n=-\infty}^{\infty} V_n \exp(jn\varphi) \quad (26)$$

Аналогічним чином можна подати другий підінтегральний член в (25):

$$\exp(ju\rho \cos(\omega_0 t + \varphi)) = \sum_{m=-\infty}^{+\infty} j^m J_m(u\rho) \exp(jm(\omega_0 t + \varphi)) \quad (27)$$

Підставляючи (26) та (27) в (25) та інтегруючи по φ отримаємо:

$$\Theta(u) = 2\pi \sum_{n=-\infty}^{n=\infty} j^n \exp(jn\omega_0 t) \int_0^\infty d\rho V_n(\rho) J_n(u\rho) \quad (28)$$

Оскільки процес, що розглядається стаціонарний, залежність від часу має бути відсутня. Отже, в ряді (26) залишається тільки один член:

$$p(\rho, \varphi) = V_0(\rho) \quad (29)$$

Незалежність від фази спільного розподілу означає, з урахуванням умови нормування, що для будь-якого стаціонарного вузькосмугового процесу розподіл фази має вигляд $p(\varphi) = 1/2\pi$.

Вираз (28) тепер можна подати у вигляді:

$$\Theta(u) = \int_0^\infty p(\rho) J_0(u\rho) d\rho \quad (30)$$

Зауважимо, що вираз (30) є перетворенням Ганкеля. Використовуючи зворотне перетворення, отримаємо співвідношення яке дозволяє за відомою характеристичною функцією знайти вираз для розподілу амплітуд:

$$p(\rho) = \rho \int_0^\infty \Theta(u) J_0(u\rho) du \quad (31)$$

Із статистичної незалежності фази та амплітуди також витікає, що для моментів:

$$\langle \xi^{2n+1} \rangle = \langle \rho^{2n+1} \rangle \langle \cos^{2n+1}(\omega_0 t + \varphi) \rangle = \langle \rho^{2n+1} \rangle \langle \cos^{2n+1}(\varphi) \rangle = 0 \quad (32)$$

$$\langle \xi^{2n} \rangle = \langle \rho^{2n} \rangle \langle \cos^{2n}(\varphi) \rangle = \langle \rho^{2n+1} \rangle \frac{(2n-1)!!}{(2n)!!}$$

Зокрема, із рівності парних моментів нулю слідує, що крива розподілу $p(\xi)$ симетрична:

$$p(\xi) = \frac{1}{\pi} \int_0^\infty \Theta(u) \cos(u\xi) du = p(-\xi) \quad (33)$$

Нарешті, перетворюючи за звичайними правилами розподіл $p(\xi)$ до нових змінних $\xi = \cos \psi$, $\eta = \sin \psi$ ($\psi = \omega t + \varphi$), отримаємо:

$$p(\xi) = \frac{1}{\pi} \int_0^\infty d\eta \frac{p(\rho)}{\rho} \Big|_{\rho=\sqrt{\xi^2+\eta^2}} = \frac{1}{\pi} \int_{|\xi|}^\infty d\rho \frac{p(\rho)}{\sqrt{\rho^2-\xi^2}} \quad (34)$$

АМПЛІТУДНА МОДУЛЯЦІЯ

Поставимо тепер питання протилежним чином. Як по заданим статистичним характеристикам розподілу амплітуди та фази знайти статистичні характеристики, зокрема спектр випадкового процесу ξ , що описується виразом (1). Розглянемо спершу *амплітудну модуляцію*:

$$\xi(t) = a(1 + \eta(t)) \cos(\omega_0 t + \varphi_0) \quad (35)$$

Вважаємо розподіл фаз рівномірним, а $\eta(t)$ стаціонарним випадковим процесом, таким що:

$$\bar{\eta} = 0, \quad \overline{\eta\eta_\tau} = B_0(\tau) = \int_{-\infty}^{\infty} G_0(\omega) e^{-j\omega\tau} d\omega \quad (36)$$

Тоді, знаходимо:

$$\bar{\xi} = 0, \quad \overline{\xi\xi_\tau} = B(\tau) = \frac{a^2}{2} (1 + \eta\eta_\tau) \cos(\omega\tau) \quad (37)$$

Скориставшись теоремою Вінера-Хічина із (37) знаходимо спектр процесу:

$$G(\omega) = \frac{a^2}{4} (\delta(\omega_0 - \omega) + \delta(\omega_0 + \omega) + G_0(\omega_0 - \omega) + G_0(\omega_0 + \omega)) \quad (38)$$

Відповідний спектр по додатнім частотам:

$$G^+(\omega) = \frac{a^2}{2} (\delta(\omega_0 - \omega) + G_0(\omega_0 - \omega)) \quad (39)$$

зручно подати відносно ялової частоти ω_0 :

$$G^+(\omega + \Omega) = G^+(\omega - \Omega) = \frac{a^2}{2} (\delta(\Omega) + G_0(\Omega)) \quad (40)$$

Спектр має дві компоненти – дискретну на яловій частоті, що відповідає гармонічній складові сигналу, та неперервну, що відповідає спектру модуляції.

Одновимірний розподіл та характеристична функція визначаються за формулами (34) та (30), відповідно.

ФАЗОВА МОДУЛЯЦІЯ

Розглянемо тепер квазігармонійне коливання із випадковою фазою:

$$x(t) = a \cos(\omega_0 t + \varphi(t)) = \frac{1}{2} a \exp(j(\omega t + \varphi)) + \text{к.с.} \quad (41)$$

де φ стаціонарний гаусівський процес:

$$\bar{\varphi} = 0, \quad \overline{\varphi\varphi_\tau} = B_0(\tau) \equiv \sigma_0^2 R(\tau) = \int_{-\infty}^{\infty} G_0(\omega) e^{-j\omega\tau} d\omega \quad (42)$$

Розрахунки середнього $\langle x \rangle$ та кореляційної функції $\langle x x_\tau \rangle$ зводяться до розрахунку середніх типу $\langle \exp(j\varphi) \rangle$ та $\langle \exp(j(\varphi \pm \varphi_\tau)) \rangle$. З урахуванням того, що φ гаусівський процес знаходимо, що:

$$\langle e^{j\varphi} \rangle = e^{-\frac{\sigma_0^2}{2}}, \quad \langle e^{j(\varphi \pm \varphi_\tau)} \rangle = e^{-\frac{\sigma_0^2}{2}(1 \pm R(\tau))} \quad (43)$$

Усереднюючи (41) отримаємо:

$$\bar{x} = a e^{-\frac{\sigma_0^2}{2}} \cos \omega_0 t, \quad \overline{x^2} = \frac{a^2}{2} [1 + e^{-\sigma_0^2} \cos \omega_0 t] \quad (44)$$

Для флуктуаційної компоненти $\xi(t)=x(t)-\langle x(t) \rangle$ фазово-модульованого коливання ФМ знаходимо:

$$B(t, \tau) = \overline{\xi \xi_\tau} = \frac{a^2}{2} e^{-\sigma_0^2} [e^{B_0(\tau)} - 1] [\cos \omega_0 \tau - \cos(2\omega_0 t + \omega_0 \tau)] \quad (45)$$

Із (45) видно, що в даному випадку ФМ не є стаціонарним процесом, оскільки статистичні характеристики є функції часу. Однак, оскільки практично вимірюються усереднені по часу характеристики, то для середніх по часу маємо:

$$\tilde{B}(\tau) = \overline{\xi \xi_\tau} = \frac{a^2}{2} e^{-\sigma_0^2} [e^{B_0(\tau)} - 1] \cos \omega_0 \tau \quad (46)$$

Спектр ФМ коливання модульованого стаціонарним шумом утворений із дискретної лінії на яловій частоті із інтенсивності, що відповідає (44):

$$\tilde{I}_r = \frac{a^2}{2} e^{-\sigma_0^2} \quad (47)$$

та неперервного спектра флуктуацій:

$$\tilde{G}(\omega) = \frac{a^2}{4\pi} e^{-\sigma_0^2} \int_{-\infty}^{+\infty} [e^{B_0(\tau)} - 1] \cos \omega_0 \tau e^{-j\omega \tau} d\tau \quad (48)$$

якому відповідає інтегральна інтенсивність:

$$\tilde{I}_f = \frac{a^2}{2} [1 - e^{-\sigma_0^2}] \quad (49)$$

Зауважимо, що сума інтенсивностей регулярної (47) та флуктуаційної (49) компоненти дорівнює інтенсивності немодульованого коливання. Це, власне наслідок не гаусовості – закон збереження інтенсивності має виконуватися за будь-якої статистики.

Оскільки залежність x від φ істотно нелінійна, то і форма спектру флуктуацій для ФМ коливань в загальному випадку істотно відрізняється від спектру моделюючого шуму. Виключення становить випадок слабкої модуляції, коли $\sigma^2_0 \ll 1$. Тоді і $|B(\tau)| \ll 1$. Вираз (48) набуває тоді вигляду:

$$\tilde{G}(\omega) = \frac{a^2}{8\pi} e^{-\sigma_0^2} \int_{-\infty}^{+\infty} B_0(\tau) (e^{-j(\omega-\omega_0)\tau} + e^{-j(\omega+\omega_0)\tau}) d\tau = \frac{a^2}{4} (G_0(\omega - \omega_0) + G_0(\omega + \omega_0)) \quad (50)$$

Як видно із (50) спектр флуктуацій повторює спектр фазової модуляції. Останнє можна, власне, отримати лінеаризувавши (41) за малим змінам фази. Тоді наближено:

$$\begin{aligned} x(t) &= a \cos(\omega_0 t + \varphi(t)) \approx a \cos(\omega_0 t) \underbrace{\cos(\varphi(t))}_{\approx 1 - \varphi^2/2} - a \sin(\omega_0 t) \underbrace{\sin(\varphi(t))}_{\approx \varphi} \approx \\ &\approx a \cos(\omega_0 t) - a \sin(\omega_0 t) \varphi \end{aligned} \quad (51)$$

задача зводиться до амплітудної модуляції з відповідними наслідками.

В протилежному випадку глибокої фазової модуляції $\sigma^2_0 \gg 1$ можна знехтувати одиницею в порівнянні із експонентою. Окрім того, якщо ширина спектра флуктуації доволі велика, то можна вважати, що:

$$e^{B_0(\tau)} - 1 \approx e^{\sigma_0^2[1-\alpha^2\tau^2/2]} \Rightarrow \tilde{G}(\omega) = \frac{a^2}{4\alpha\sqrt{2\pi}} \left(e^{-\frac{(\omega-\omega_0)^2}{2\alpha^2\sigma_0^2}} + e^{-\frac{(\omega+\omega_0)^2}{2\alpha^2\sigma_0^2}} \right) \quad (52)$$

Тобто спектр ФМ коливань має гаусів вигляд незалежно від форми спектру фазової модуляції. Зауважимо, що ширина ФМ спектру набагато більше ніж ширина спектру флуктуацій. Дійсно, $\Delta\omega_0 \sim \alpha$, $\Delta\omega \sim \alpha\sigma_0$, $\Delta\omega/\Delta\omega_0 \sim \sigma \gg 1$. В іншому випадку експоненційного спадання функції кореляції, форма спектру буде лоренцівською:

$$e^{B_0(\tau)} - 1 \approx e^{\sigma_0^2[1-\alpha\tau]} \Rightarrow \tilde{G}(\omega) = \frac{a^2\alpha\sigma_0^2}{4\pi} \left(\frac{1}{\alpha^2\sigma_0^4 + (\omega - \omega_0)^2} + \frac{1}{\alpha^2\sigma_0^4 + (\omega + \omega_0)^2} \right) \quad (53)$$

В цьому випадку розширення ФМ спектру ще більше: $\Delta\omega_0 \sim \alpha$, $\Delta\omega \sim \alpha\sigma_0^2$, $\Delta\omega/\Delta\omega_0 \sim \sigma^2_0 \gg 1$